

Футала В. П.,

д.і.н., проф. кафедри нової та новітньої історії України, Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, м. Дрогобич

ПОСТАТЬ РОМАНА ШУХЕВИЧА В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Анотація. У статті проаналізовано праці українських авторів, що розкривають життя та діяльність Романа Шухевича. З'ясовано етапи та особливості розвитку проблеми в різних соціокультурних умовах, виокремлено основні напрями досліджень, персоніфіковано науковий доробок істориків, окреслено коло недостатньо вивчених питань і перспективні напрями подальшого наукового пошуку.

Ключові слова: історіографія, історіографічне джерело, Роман Шухевич, історичний персонаж, український національно-визвольний рух, історичний портрет.

Futala V. P.,

Doctor of History, Professor, Head of Department of Modern and Contemporary History of Ukraine, Ivan Franko State Pedagogical University in Drohobych, Drohobych

PERSONALITY OF ROMAN SHUKHEVYCH IN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

Abstract. The article is an analysis of the works of Ukrainian authors that reveal the life and work of Roman Shukhevych. The stages and details of the problem development in different social and cultural conditions are clarified, the basic directions of investigation are singled out, the scientific achievements of historians are specified, the circle of the insufficiently learned questions and the perspective ways of further studies are defined.

Keywords: historiography, historiographic source, Roman Shukhevych, historical figure, Ukrainian national liberation movement, historical portrait.

Постановка проблеми. Історична наука завжди відводила належне місце висвітленню життєвого шляху видатних особистостей. Вивчення проблем персоніфікації історії, зокрема українського визвольного руху першої половини ХХ ст., було характерним для представників української діаспори, а в умовах розбудови незалежної Української держави стало ще більш актуальним. Увагу дослідників привернули імена тих діячів, які присвятили себе служінню українській національній ідеї, чий життєвий досвід заклав основу формування новітньої ідентичності українців. До таких постатей належить Р. Шухевич – один із провідних діячів Організації українських націоналістів (ОУН), головнокомандувач Української повстанської армії (УПА), голова Секретаріату Української головної визвольної ради (УГВР).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постановка завдання. Видана за рубежом і в материковій Україні велика кількість різноманітної за жанром літератури, присвяченої життєпису Р. Шухевича, потребує наукової експертизи задля виявлення її змістовно-сміслового наповнення та верифікації історичної інформації, тим більше, що така робота перебуває лише в зародковому стані. Цю проблему вже порушили Ю. Киричук та С. Демидов у працях, присвячених історіографії УПА¹, а також Г. Бондаренко та М. Вахула у дослідженнях постаті Р. Шухевича². Однак названі автори не вирішили поставленого нами завдання, а лише частково заповнили прогалину. Тому метою статті є проаналізувати створені українськими дослідниками найважливіші історіографічні джерела, що характеризують життєвий шлях Головного командира УПА, з'ясувати їх проблемно-тематичну та концептуальну доміную, виявити провідні тенденції розвитку теми та накреслити шляхи подальших наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення історії українського визвольного руху 20-50-х рр. ХХ ст. засобом біографічного жанру розпочалося у повоєнні десятиліття представниками української діаспори. Найперші оцінки постаті Р. Шухевича знаходимо в некрологах і спогадах, що з'явилися

на початку 1950-х рр.³. Бойові побратими, друзі, знайомі намагалися показати характерні риси його особистості, відзначити ті якості, що притаманні харизматичному лідеру. Саме в такому ключі володар вільного й гострого пера Б. Кравців зробив спробу створити "живий" портрет героя⁴. Звісно, що в умовах суворой конспірації не могло бути й мови про ґрунтовні спогади. У наступні десятиліття зростає кількість творів такого жанру, які здебільшого також писалися компліментарним стилем (О. Коваль, С. Шах, П. Шандрук, А. Штефан та ін.). Та все ж з'явилися мемуарні й публіцистичні праці, що вирізнялися фактологічною та концептуальною наповненістю. Їхні автори в основному акцентували увагу на особі Р. Шухевича як політичного і військового стратега. Так, Г. Васькович констатував, що для українського національно-визвольного руху переломним став 1943 рік: тоді відбулася низка важливих подій (III конференція ОУН, III Надзвичайний великий збір ОУН, I конференція поневолених народів Східної Європи і Азії), які цілком змінили організаційне та політичне спрямування руху. Саме в той час 36-літній Р. Шухевич очолив визвольну боротьбу українського народу⁵.

М. Прокоп зауважив, що, перебравши у травні 1943 р. Провід ОУН, Р. Шухевич змушений був дуже швидко вирішити низку принципових питань, від чого залежав дальший перебіг і характер організованої підпільної й повстанської боротьби в Україні. Зокрема, йшлося про створення Української народної самооборони, посилення боротьби проти німецького терору, вироблення лінії політичної поведінки щодо польського підпілля, зміну програмних засад ОУН, формування загального політичного керівництва підпільною й повстанською боротьбою тощо⁶. М. Прокоп дійшов слушного висновку: "Шухевич не був людиною інтелектуального типу, він був радше людиною дій, був емоційний і рішучий, але його природна інтелігенція дозволяла йому контролювати почування розумом. Він твердо обстоював свої погляди, але не відмовлявся їх ревізувати у зустрічі з переконливими аргументами"⁷.

Заслугують на увагу праці М. Кальби, присвячені історії Дружин українських націоналістів. Автор аргументовано довів, що український курінь "Нахтігаль", здобувши солідний військовий вишкіл та загартування в боях із партизанами в Білорусії, відіграв важливу роль в українському визвольному русі: його учасники не лише створили кістяк УПА, але й дали їй ґрунтовні знання тактики німецької армії⁸. Вже тоді Р. Шухевич "виявився геніальним стратегом революційно-політичної повстанської дії у найважчій епісоді нашої боротьби. Заки на горизонт вийшла Українська Повстанська Армія, творилися її передумови"⁹.

Ми не випадково розпочали аналіз історіографічних джерел із розгляду спогадів учасників подій. Справа в тому, що за тих конкретно-історичних обставин (тобто в умовах "закордоння") мемуарна література стала дійовим засобом поширення історичних знань про український визвольний рух і стала підґрунтям діаспорного наративу.

Найповніше образ Р. Шухевича представив П. Мірчук. Його книга, що побачила світ 1970 року¹⁰, становить значний інтерес з огляду на: 1) значно ширшу, порівняно з наявними на той час спеціальними працями, джерельну базу дослідження (крім мемуарної літератури та розповідей учасників боротьби, автор використав документи ОУН і УПА, значна частина яких видана з ініціативи Р. Шухевича); 2) багатство фактологічного матеріалу і спроби наукових узагальнень; 3) часткову розконспірацію українського визвольного руху; 4) великий досвід дослідницької діяльності автора (у його науковому доробку вже були біографії Є. Коновальця та С. Бандери, а також праці з історії ОУН та УПА). Крім того, П. Мірчук з об'єктивних причин не був учасником повстанської війни (протягом вересня 1941 – травня 1945 рр. опинився у німецьких концтаборах, а після звільнення емігрував до США, де займався виключно науковою та громадською діяльністю). Ця обставина дозволила йому значною мірою уникнути подвійного погляду на описувані ним події, тобто надмірного суб'єктивізму.

П. Мірчук висвітлив усі етапи життєвого шляху Р. Шухевича: юні літа, студентське і пластове життя, бойову діяльність в рядах УВО й ОУН у міжвоєнні роки, участь у захисті Карпатської України, підпільну роботу на початку Другої світової війни, керівництво визвольною боротьбою українських повстанців протягом 1943-1950 рр. Окремий розділ присвятив політичній діяльності Генерал-хорунжого. Завершивши розповідь про Р. Шухевича як Головного Командира УПА, П. Мірчук висновкував: "Міцністю свого духа він наповнював духа цілої УПА, вирішував основні проблеми протинімецької і протибольшевицької боротьби, планував акції, перевіряв їх, вносив поправки, робив потрібні висновки. Тому і цілість боротьби УПА, і всі окремі акції носили його печать, були невід'ємною частиною його дій, його ества. І тому й уся історія УПА – це власне частина біографії Шухевича-Чупринки років 1943-1950"¹¹. Особливість аналізованої роботи й та, що в ній постать Р. Шухевича показана на широкому тлі українського визвольного руху 20-50-х рр. ХХ ст. При цьому автор виділив такі його періоди: період УВО – 1920-1929 рр., період ОУН – 1929-1939 рр., збройна боротьба в Карпатській Україні 1939 р., період ОУН-УПА-УГВР – в час Другої

світової війни і після неї. На переконання історика, Р. Шухевич "був втіленням єдності й безперервності тієї боротьби усіх згаданих періодів, як її активний учасник, провідний член і, врешті, провідник і командир"¹².

Проте праця П. Мірчука не позбавлена недоліків (про це, до речі, зізнався сам автор у Передмові). Так, згідно з нашими спостереженнями є неточною інформація про мотиви замаху на посла сейму Т. Голувка, вчиненого націоналістами під керівництвом Р. Шухевича влітку 1931 р.¹³. Колишній захисник оунівців на т. зв. "самбірському процесі" у зв'язку з нападом на пошту в Трускавці Ю. Рабій та відомий у минулому український діяч І. Кедрин-Рудницький висловили думку про польську провокацію у вбивстві відомого політика¹⁴. Невирішеним розв'язаним залишається питання про т. зв. "архів Сеника", який нібито дав можливість польським силовим структурам у 1934-1935 рр. викрити підпільну мережу ОУН¹⁵, іншими словами – про наявність зради в середовищі Проводу українських націоналістів.

Іншою була історіографічна ситуація в радянській Україні: український національно-визвольний рух 20-50-х рр. ХХ ст. там вивчався не за правилами історичної науки, а у системі ідеологічно-політичних координат. Такі дослідники, як В. Замлинський, С. Даниленко (Карин), К. Дмитрук (Гальський), В. Чередниченко, впадаючи у крайність негативізму, подавали спотворену картину подій у західному регіоні України. В їхніх працях¹⁶ Р. Шухевич зображений лише як "керівник кровавого загону "Нахтігаль" та "реалізатор антинародної політики іноземних поневолювачів" (про вивчення його життєпису не могло бути й мови). Сам факт створення УПА радянські історики трактували як результат змови між українськими націоналістами та німецькими окупантами. Інша їхня теза: головна мета УПА – організація терористично-диверсійної боротьби проти СРСР, зокрема проти радянських партизанів на території Західної України, а також допомога нацистам у знищенні мирного населення, у т. ч. євреїв та поляків. Водночас антифашистська боротьба ОУН та УПА ними заперечувалася. Наприклад, щоб "довести" зв'язок українських націоналістів із нацистами, В. Масловський писав про те, що Р. Шухевич був призначений головнокомандувачем УПА особисто Гімлером¹⁷, а також навів "факти" виконання націоналістами злочинних німецьких наказів.

Після 1991 р. сталися якісні зміни у дослідженні українського визвольного руху 20-50-х рр. ХХ ст. Створення просопографічних портретів його керівників супроводжується доволі великою і результативною археографічною та джерелознавчою роботою. До 100-річчя від дня народження Р. Шухевича побачили світ декілька збірок документів і матеріалів, а саме: 45-й том основної серії "Літопису Української Повстанської Армії", в якому опубліковано 46 споминів про генерала; 10-й том нової серії "Літопису УПА", котрий містить 149 документів, причому значна частина з них – це документи з фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України; двотомник унікальних документів радянської карально-репресивної системи (214 документів), що стосуються життя та діяльності Головного командира УПА¹⁸. Розлогі вступні статті про Р. Шухевича до цих видань написали відповідно М. Посівнич, А. Кентій спільно з В. Лозицьким, В. Сергійчук.

Поглибленому вивченню життєвого шляху лідера українського визвольного руху, зокрема устійненню концептуальних підходів, сприяли всеукраїнські наукові конференції, як-от: "Роман Шухевич: постать на тлі доби Воюючої України" (28-29 вересня 2000 р., м. Тернопіль), "Роман Шухевич в українському національно-визвольному русі ХХ століття" (17-18 травня 2007 р., м. Івано-Франківськ), "Роман Шухевич – провідник українського визвольного руху" (25 травня 2007 р., м. Львів).

У справі поширення історичних знань про Р. Шухевича й розвінчування міфологем тоталітарної історіографії традиційно велику роль відіграє науково-популярна література. Діаспорний наратив покладено в основу публікацій активного учасника визвольної боротьби П. Дужого¹⁹, а також фахових істориків і публіцистів – Г. Бурнашова, Я. Дашкевича, О. Ісаюк, Ю. Фігурного, Б. Якимовича, Д. Яневського²⁰ та ін. Нове дихання отримала мемуаристика. У спогадах В. Кука, В. Галаси, Л. Полюги, М. Зайця²¹ та ін. описано не тільки організаційну роботу ОУН на завершальному етапі повстанської війни, а й умови побуту Головного командира УПА, звернено увагу на його соціально-психологічні та індивідуальні риси. Зі спогадів Б. Чайківського сучасний читач довідується про Р. Шухевича як успішного бізнесмена. Заснована ним навесні 1937 р. рекламна фірма "Фама" стала легальним прикриттям інформаційної служби, нелегальної діяльності ОУН. Тому за дуже короткий час були створені осередки фірми у багатьох містах Галичини та Волині й навіть поза Україною²².

Провідне місце у джерельному комплексі аналізованої проблеми посідають узагальнюючі дослідження – колективні й індивідуальні праці синтетичного характеру. До таких належать передовсім фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА²³ та колективна монографія цих же вчених²⁴, які запропонували концептуальне бачення місця і ролі українського національно-визвольного руху 30-50-х рр. ХХ ст. в українській історії та дали поштовх для формування нового

історіографічного дискурсу цієї проблеми. Великий фактаж і глибокі узагальнення про військово-політичну діяльність Р. Шухевича містять монографії А. Кентія, Ю. Киричука, І. Патриляка, А. Русначенка²⁵ та ін. В останні півтора десятка років зростає кількість спеціальних статей, опублікованих у наукових збірниках і журналах. Ще одна особливість історіографічної ситуації – вивчення біографії Р. Шухевича на дисертаційному рівні (Г. Бондаренко, М. Вахула). Принагідно зауважимо, що про Є. Коновальця та С. Бандеру дисертацій ще не написано.

З'ясуємо, в яких напрямках досліджень помітним є збільшення обсягу наукової інформації про Головного командира УПА.

Завдяки документам із фондів Державного архіву Львівської області вдалося встановити точну дату й місце народження Р. Шухевича. П. Мірчук писав, що ця подія сталася 17 липня 1907 р. у містечку Краковець Сяноцького повіту. Насправді майбутній командир УПА народився 30 червня 1907 р. у м. Львові, на вул. Собіщизни № 7 (сучасна Довбуша № 2)²⁶. З документів стало відомо й те, що він навчався у народній школі в Кам'янці-Струмиловій (тепер – Кам'янка-Бузька) в 1913-1917 рр.²⁷. Серед вагомих чинників формування світогляду майбутнього політика П. Арсенич та Я. Дашкевич виділили священницьку традицію, яка культивувала у ньому ідеї рівності людей перед Богом, закономірності прагнення людей до закладеної в християнстві свободи²⁸. Дослідивши на новій джерельній базі юнацькі та молоді роки Головного командира УПА, А. Сова дійшов висновку: активна участь Романа в Пласті позитивно вплинула на його фізичне й духовне загартування, а здобуті знання з картографії стали в пригоді згодом, під час війни²⁹. На думку М. Посівнича, стати блискучим командиром Р. Шухевичу допомогли також служба у польській армії та навчання в німецькій військовій академії у Мюнхені³⁰.

Найбільше нових фактів про Р. Шухевича містять праці, що висвітлюють такі питання, як військова діяльність ОУН (Б) у 1940-1942 рр.; створення УПА та розгортання повстанського руху; боротьба з гітлерівським окупаційним режимом; перипетії польсько-українського протистояння; боротьба з радянським режимом на завершальному етапі Другої світової війни та в повоєнний період. Зокрема, І. Патриляк навів вагомі аргументи, які розвінчують міф про участь батальйону "Нахтігаль" у знищенні львівської інтелігенції та євреїв. Передовсім історик зауважив: окрім суперечливих свідчень очевидців подій, немає жодного документа, який би підтверджував, що конкретно "Schutzmannschafts-Batallion 201" у часи служби там Р. Шухевича брав участь у таких злочинах. На переконання вченого, в розстрілах польських професорів і в езекуціях проти єврейського населення Львова в липні 1941 р. брали участь українці та україномовні фольксдойчі, які перебували на службі в німецьких каральних органах, можливо, члени української міліції; батальйон "Нахтігаль" у повному складі однозначно не брав участі в німецьких злочинних акціях, хоча окремі його солдати чи невеликі групи бійців могли на власний розсуд допомагати німецьким каральним підрозділам або знищувати деяких осіб з наказу керівництва ОУН (Б). Не виключається також можливість убивств з особистих мотивів³¹.

І. Патриляк в оригінальний спосіб дав оцінку українсько-польського протистояння у роки Другої світової війни: "[...] українсько-польський конфлікт був типовою антиколоніальною війною українців проти "малої" імперіалістичної держави, якою була міжвоєнна Польща і якою її хотіли відродити під час війни польські правлячі еліти та більшість польського населення сучасної Західної України. А колоніальні війни та антиколоніальні повстання завжди вирізняються особливою жорстокістю та безкомпромісністю з обох боків. Очевидно, що для сучасної української держави найбільш логічним було б трактування цих подій саме як визвольної антиколоніальної боротьби, яка супроводжувалася військовими злочинами проти цивільного населення, котрі, попри всю їх жорстокість, не ставлять під сумнів сам визвольний характер діяльності українського націоналістичного підпілля і повстанської армії та мають відповідні аналоги у світовій історії"³².

Глибокими узагальненнями позначена робота Г. Бондаренко. Так, авторка вважає, що, на відміну від А. Мельника, що розглядав союз з Німеччиною як єдино можливий спосіб визволення України з-під гніту Польщі та СРСР, а також С. Бандери, який робив ставку на співпрацю з Німеччиною на перших етапах визвольного руху, Р. Шухевич надавав перевагу курсу на відтворення української держави, спираючись на внутрішні можливості України, закладені в консолідації еліти й народу, і на політико-дипломатичну підтримку США та Великобританії³³. Інший її висновок, що заслуговує на увагу, такий: "Стратегія і тактика УПА під проводом Романа Шухевича ґрунтувалася на чітких ідейно-політичних засадах. Повстанський рух прагнув утвердитись на засадах всеукраїнської національної та політичної єдності, толерантного ставлення до представників національних меншин"³⁴.

Представники української діаспори не володіли інформацією про обставини загибелі командира УПА. Таємне стало явним лише завдяки розсекреченню архівів комуністичних спецслужб. Документи з детальним описом операції радянських силових структур, спрямованої на знешкодження Р. Шухевича, опубліковані у згаданих вже збірниках. Крім того, вичерпно висвітлюють підготовку і проведення оперативного плану "Барліг" В. Сергійчук, Д. Веденєєв та Г. Биструхін³⁵. Проте відкритим залишається питання про долю тлінних останків головнокомандувача УПА. Про спроби віднайти останній земний прихисток Р. Шухевича і політичні спекуляції навколо цієї проблеми опублікував цінну статтю В. В'ятрович³⁶.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, аналіз історіографічних джерел показав, що для глибокого вивчення життя і боротьби Р. Шухевича добру основу заклали представники української діаспори. Найважливішою і такою, що не втратила свого значення й сьогодні, є монографія П. Мірчука. Сучасні дослідники не тільки поглибили напрацювання своїх попередників, а й розширили діапазон наукового пошуку. Найбільшим їхнім досягненням є введення в науковий обіг численних архівних матеріалів, що посприяло збагаченню наукових історичних знань про Головного командира УПА. Переважна більшість професійних істориків, публіцистів і краєзнавців, услід за дослідниками української діаспори, трактують Р. Шухевича як видатну постать, талановитого організатора українського визвольного руху 1920-1950-х рр., безстрашного борця за волю України. Тобто у вивченні наукової проблеми непорушні позиції посідає національний канон історієписання, чітко простежується спадкоємність українського історіографічного процесу.

Разом із тим, перед істориками постає завдання детальніше вивчити діяльність Р. Шухевича в бойовій референтурі УВО-ОУН та його участь у захисті Карпатської України. Незважаючи на те, що в нашому розпорядженні є спогади особистих охоронців головнокомандувача УПА Л. Полюги та М. Зайця, все ж бракує інформації про його підпільну роботу і побут у 1945-1950 рр. На порядку денному й поглиблене дослідження конфліктів всередині ОУН, як у 1930-х, так і в 1940-х рр. На часі створення історичного портрету Р. Шухевича академічного рівня. Для цього є не тільки солідні наукові напрацювання та кадровий потенціал, але й сприятливі соціокультурні умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

¹ Киричук Ю. Історіографія Української повстанської армії / Ю. Киричук // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спецвипуск. – Дрогобич, 2002. – С. 92-109; Демидов С. Ю. Історіографія історії Української Повстанської Армії : автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.06. "Історіографія, джерелознавство та спеціальні наукові дисципліни" / Демидов Сергій Юрійович. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 17 с.

² Бондаренко Г. Б. Роман Шухевич у національно-визвольному русі України другої чверті ХХ століття : автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / Бондаренко Галина Богданівна. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. – С. 8-10; Вахула М. С. Роман Шухевич – військовий і політичний діяч України : автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / Вахула Мар'ян Євгенович. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – С. 4-6.

³ Тарас Чупринка-Роман Шухевич-Тур-Р. Лозовський. – Торонто : Бюро Ліги Визволення України, 1950. – 15 с.; Янів В. Шухевич-Чупринка – людина і символ. – Мюнхен : Молоде життя, 1950. – 16 с.; "О-як" [Лисяк О.]. Командир, революціонер, спортсмен / О. Лисяк // Український самостійник. – 1950. – Ч. 44. – 12 листопада; Заневчик-Гірняк М. На Закарпатській Україні (Спогад) / М. Заневчик-Гірняк // Визвольний шлях. – 1950 – грудень. – Ч. 12/39. – С. 4-5; Івахнюк А. Роман-Тарас Шухевич / А. Івахнюк // Пластовий шлях. – Мюнхен. – 1951 – серпень. – Ч. 5. – С. 36-40; Бандера С. Друзі українські націоналісти! / С. Бандера // Сурма. – 1950 – жовтень. – Ч. 24. – С. 4-6; Бандера С. Командир-Провідник / С. Бандера // Шлях перемоги. – 1954 – березень-квітень. – Ч. 3-6 та ін.

⁴ Кравців Б. Людина і воєк / Б. Кравців. – На чужині (Нью-Йорк): Видання Головної Управи Організації Оборони Чотирьох Свобід України, 1952. – 30 с.

⁵ Васькович Г. Роман Шухевич – провідник повстанських війн / Г. Васькович // Генерал Роман Шухевич (Дві доповіді). – Б. м.: Видання ЗЧ ОУН, 1966. – С. 63-64.

⁶ Прокоп М. Роман Шухевич-Чупринка й ОУН і УПА в 1943-44 роках / М. Прокоп // Сучасність. – 1976. – Ч. 1. – С. 64-72.

⁷ Там само. – С. 74.

⁸ Кальба М. "Нахтігаль" (Курінь ДУН) у світлі фактів і документів / М. Кальба. – Денвер : Видання Дружин Українських Націоналістів (ДУН), 1984. – С. 146.

⁹ Кальба М. Дружини Українських Націоналістів / М. Кальба. – Детройт : Видання Дружин Українських Націоналістів (ДУН), 1992. – С. 15.

¹⁰ Мірчук П. Роман Шухевич (Ген. Тарас Чупринка). Командир армії безсмертних / П. Мірчук. – Нью-Йорк – Торонто – Лондон: Товариство кол. Вояків УПА в ЗСА, Канаді і Європі, 1970. – 269 с.

¹¹ Там само. – С. 168.

¹² Там само.

¹³ Там само. – С. 42-43.

- ¹⁴ Рабій Ю. Процес Голуфка в Самборі (причинки до історії українського підпілля в ОУН) / Ю. Рабій // Америка (Філадельфія). – 1968. – 27 липня; Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі / І. Кедрин. – Нью-Йорк: Видавнича кооператива “Червона Калина”, 1976. – С. 227-230.
- ¹⁵ Мірчук П. Назв. праця. – С. 58.
- ¹⁶ Замлинський В. Шлях чорної зради / В. Замлинський. – Львів : Каменяр, 1969. – 167 с.; Даниленко С. Т. Дорогою ганьби і зради (Історична хроніка) / С. Т. Даниленко. – К. : Наук. думка, 1970. – 360 с.; Дмитрук К. Безбаченки (Правда про участь українських буржуазних націоналістів і церковних ієрархів у підготовці нападу фашистської Німеччини на СРСР) / К. Дмитрук. – Львів : Каменяр, 1972. – 223 с.; Чередниченко В. Анатомія зради. Український буржуазний націоналізм – знаряддя антирадянської політики імперіалізму / В. Чередниченко. – К. : Політвидав України, 1978. – 334 с.
- ¹⁷ Масловський В. І. Жовто-блакитна мафія / В. І. Масловський. – Львів : Каменяр, 1975. – С. 59.
- ¹⁸ Літопис УПА. Т. 45: Генерал Роман Шухевич – “Тарас Чупринка” Головний Командир УПА / Ред. П. Й. Потічний, М. Посівнич. – Торонто – К. : Вид-во “Літопис УПА”, 2007. – 576 с.; Літопис УПА. Нова серія. Т. 10: Життя і боротьба генерала “Тараса Чупринки” (1907-1950). Документи і матеріали / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Видавництво “Літопис УПА” та ін. – Київ – Торонто, 2007. – 832 с.; Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940-1950). – К. : ПП Сергійчук М. І., 2007. – Т. 1. – 640 с.; Т. 2. – 584 с.
- ¹⁹ Дужий П. Роман Шухевич – політик, воїн, громадянин / П. Дужий. – Львів : Галицька Видавнича Спілка, 1998. – 256 с.
- ²⁰ Бурнашов Г. Операція коду не мала. Про діяльність УПА та її головнокомандувача Р. Шухевича / Г. Бурнашов. – Івано-Франківськ : Просвіта, 1995. – 63 с.; Дашкевич Я. Штрихи до політичного портрету Романа Шухевича: Есе / Я. Дашкевич // Україна в минулому. – Київ – Львів, 1995. – Вип. 7. – С. 60-66; Ісаюк О. Роман Шухевич / О. Ісаюк. – Х. : КСД, 2015. – 256 с.; Фігурний Ю. С. Роман Шухевич – становлення національного героя / Ю. С. Фігурний. – К. : ННДІУВІ, 2011. – С. 4-53; Якимович Б. Роман Шухевич – стратег і тактик повстанської війни / Б. Якимович. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 45 с.; Яневський Д. Б. Проект “Україна”. Жертва УПА. Місія Романа Шухевича / Д. Б. Яневський. – Х. : Факт, 2013. – 283 с.
- ²¹ Кук В. Генерал-хорунжий Роман Шухевич. Головний Командир Української Повстанської Армії. / В. Кук. – [2-е вид., доп.]. – Львів : ЦДВР, 2005. – 120 с.; Галаса В. Наше життя і боротьба / В. Галаса. – Львів : Вид-во “Мс”, 2005. – 270 с.; Полюга Л. Шляхами спогадів 1944-1956 / Л. Полюга. – Львів – Київ : Літературна агенція “Піраміда”, 2003. – 180 с.; Іщук О. Спогади охоронця Романа Шухевича Михайла Зайця – “Зенка” / О. Іщук, Н. Ніколаєва // Український визвольний рух. – Львів, 2007. – № 10. – С. 53-90.
- ²² Чайківський Б. “Фама”. Рекламна фірма Романа Шухевича / Б. Чайківський. – Львів : Вид-во “Мс”, 2005. – 104 с.
- ²³ Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. 2-е стереотипне вид. – К. : Наукова думка, 2005. – 53 с.
- ²⁴ Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси / Інститут історії України НАН України; [відп. ред. С. В. Кульчицький]. – К. : Наукова думка, 2005. – 496 с.
- ²⁵ Кентій А. Збройний чин Українських Націоналістів 1920-1956: Іст.-архівні нариси. Т. 1. Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів 1920-1942 / А. Кентій ; Держ. ком. арх. України. – К. : [б. в.], 2005. – 330 с.; Його ж. Збройний чин Українських Націоналістів (1920-1956): історико-архівні нариси. Т. 2. Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів (1942-1956); Держ. ком. арх. України. – К. : [б. в.], 2008. – 415 с.; Киричук Ю. Український національний рух 40-50-х років ХХ ст.: ідеологія і практика / Ю. Киричук. – Львів : Добра справа, 2003. – 460 с.; Патриляк І. К. Військова діяльність ОУН (Б) у 1940-1942 роках / І. К. Патриляк; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т історії України Нац. акад. наук України. – К. : [б. в.], 2004. – 598 с.; Його ж. “Встань і борись! Слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.). – Львів : Часопис, 2012. – 592 с.; Русначенко А. М. Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940-50-х роках / А. М. Русначенко. – К. : Пульсари, 2002. – 519 с.
- ²⁶ Дужий П. Назв. праця. – С. 47.
- ²⁷ Там само.
- ²⁸ Арсенич П. Рід Шухевичів / П. Арсенич. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2005. – 264 с.; Дашкевич Я. Шухевичі // Дашкевич Я. Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури. – [2-е вид., випр. й доп.]. – Львів : Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАНУ / Літературна агенція “Піраміда”, 2007. – С. 735–747.
- ²⁹ Сова А. Роман Шухевич – пластун. Юнацькі та молоді роки Головного Командира Української Повстанської Армії / А. Сова. – Київ – Львів – Івано-Франківськ : [б. в.], 2007. – С. 25.
- ³⁰ Посівнич М. Нескорений командир / М. Посівнич. – Торонто – Львів : Вид-во “Літопис УПА”, 2007. – С. 3.
- ³¹ Патриляк І. К. Військова діяльність ОУН (Б) у 1940–1942 роках / І. К. Патриляк. – С. 321-364.
- ³² Патриляк І. Українсько-польський конфлікт у роки Другої світової війни: спроба узагальнення / І. Патриляк // Мандрівець. – 2013. – № 4. – С. 52.
- ³³ Бондаренко Г. Назв. праця. – С. 18.
- ³⁴ Там само. – С. 20.
- ³⁵ Сергійчук В. Прометей українського здвигу / В. Сергійчук // Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки... – Т. 2. – С. 12-18; Веденєєв Д. В. “Повстанська розвідка діє точно й відважно...”. Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940-1950-і роки / Д. В. Веденєєв, Г. С. Биструхін. – К. : К.І.С., 2006. – С. 108-118.
- ³⁶ В’ятрович В. Місце захоронення Головного командира УПА Романа Шухевича як предмет суспільних дискусій / В. В’ятрович // Український визвольний рух. – Львів, 2007. – № 10. – С. 323-337.

REFERENCES

- ¹ Kyrychuk, Yu. (2002), “Historiography of Ukrainian Insurgent Army”, *Drohobyt's'kyi krayeznavchyyi zbirnyk*. Spetsvypusk, pp. 92-109; Demydov, S.Yu. (2004), “Historiography of the history studies of Ukrainian Insurgent Army”, Ph.D. Thesis, *Historiography, Source studies and Auxiliary historical disciplines*, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine.

- ² Bondarenko, H. B. (2010), Roman Shukhevych in the national liberation movement of Ukraine in the second quarter of the twentieth century, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Borys Hrinchenko University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, pp. 8-10; Vakhula, M. Ye. (2010), Roman Shukhevych as a military and political activist of Ukraine, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, pp. 4-6.
- ³ *Taras Chuprynka-Roman Shukhevych-Tur-R. Lozovs'kyi* [Taras Chuprynka-Roman Shukhevych Tur-R. Lozovskiy] (1950), Nakladom Tsentral'noho Byura Ligy Vyzvolennya Ukrayiny, Toronto, Canada; Yaniv, V. (1950), *Shukhevych-Chuprynka – lyudyna i symbol* [Shukhevych-Chuprynka as man and a symbol], *Vyd-vo "Molode zhyttya"*, Munich, Germany; "O-yak" [Lysyak O.] (1950, November 12), "The commander, revolutionary, sportsman". *Ukrayins'kyi samostiynyk*, vol. 44; Zanevchuk-Hirnyak M. (1950, December), "In the Transcarpathian Ukraine (A Memoir)", *Vyzvol'nyy shlyakh.*, vol.12/39, pp. 4-5; Ivakhnyuk, A. (1951, August), "Roman-Taras Shukhevych", *Plastovyy shlyakh*, vol. 5, pp. 36-40; Bandera, S. (1950, October), "Dear Friends Ukrainian nationalists!", *Surma*, vol. 24, pp. 4-6; Bandera, S. (1954, March-April), "The commander-leader", *Shlyakh peremohy*, vol. 3-6, etc.
- ⁴ Kravtsiv, B. (1952), *Lyudyna i voyak* [The man and warrior], *Vydannya Holovnoyi Upravy Orhanizatsiyi Oborony Chotyri'okh Svobid Ukrayiny*, New York, USA.
- ⁵ Vaskovych, G. (1966), *Roman Shukhevych – providnyk povstans'kykh viyn* [Roman Shukhevych as the leader of insurgent wars], *General Roman Shukhevych (two reports)*, *Vydannya ZCh OUN*, W. p., pp. 63-64.
- ⁶ Prokop, M. (1976), "Roman Shukhevych-Chuprynka and OUN and UPA in 1943-44", *Suchasnist'*, vol. 1, pp. 64-72.
- ⁷ *Ibid.*, p. 74.
- ⁸ Kalba, M. (1984), "Nakhtihal'" (*Kurin' DUN*) u svitli faktiv i dokumentiv ["Nachtigal" (The Squad of DUN) in the light of the facts and documents], *Vydannya Druhyn Ukrayins'kykh Natsionalistiv (DUN)*, Denver, USA, p. 146.
- ⁹ Kalba, M. (1992), *Druhyny Ukrayins'kykh Natsionalistiv* [The military department of the Ukrainian Nationalists], *Vydannya Druhyn Ukrayins'kykh Natsionalistiv (DUN)*, Detroit, USA, p. 15.
- ¹⁰ Mirchuk, P. (1970), *Roman Shukhevych (Gen. Taras Chuprynka). Komandyr armiyi bezsmertnykh* [Roman Shukhevych (Gen. Taras Chuprynka). The commander of the army of immortals], *Tovarystvo kol. Voyakiv UPA v ZSA, Kanadi i Yevropi*, New York – Toronto – London.
- ¹¹ *Ibid.*, p. 168.
- ¹² *Ibid.*
- ¹³ *Ibid.*, p. 42-43.
- ¹⁴ Rabi, Yu. (1968, July 27), "The process of Holufko in Sambir (supplements to the history of Ukrainian underground in OUN)", *Ameryka*, Philadelphia, USA; Kedryn, I. (1976), *Zhyttya – podiyi – lyudy. Spomyny i komentari* [The Life, events, men. Memoirs and comments], *Vydavnycha kooperatyva "Chervona Kalyna"*, New York, USA, pp. 227-230.
- ¹⁵ Mirchuk, P. *Op. cit.*, p. 58.
- ¹⁶ Zamlinsky, V. (1969), *Shlyakh chornoyi zrady* [The path of the black of betrayal], *Kamenyar*, Lviv, Ukraine; Danylenko, S. T. (1970), *Dorohoyu han'by i zrady (Istorychna khronika)* [On the way of shame and betrayal (The historical chronicle)], *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine; Dmytruk, K. (1972), *Bezbatchenky (Pravda pro uchast' ukrayins'kykh burzhuznykh natsionalistiv i tserkovnykh iyerarkhiv u pidhotovtsi napadu fashysts'koyi Nimechchyny na SRSR)* [The Fatherless (The truth about the participation of Ukrainian bourgeois nationalists and Church leaders in the preparation of Nazi Germany for attacking the USSR)], *Kamenyar*, Lviv, Ukraine; Cherednychenko, V. (1978), *Anatomiya zrady. Ukrayins'kyi burzhuznyy natsionalizm – znaryadnya antyradyans'koyi polityky imperializmu* [Anatomy of betrayal. Ukrainian bourgeois nationalism as an instrument of anti-Soviet policy of imperialism], *Polityvdav Ukrayiny*, Kyiv, Ukraine.
- ¹⁷ Maslovsky, V. I. (1975), *Zhovto-blakytyna mafiya* [Yellow-blue mafia], *Kamenyar*, Lviv, Ukraine; p. 59.
- ¹⁸ *Litopys UPA. T. 45: Heneral Roman Shukhevych – "Taras Chuprynka" Holovnyy Komandyr UPA* (2007) [Annals of the UPA. T. 45: General Roman Shukhevych aliases "Taras Chuprynka" as Chief Commander of UPA], *Vyd-vo "Litopys UPA"*, Toronto, Kyiv; *Litopys UPA. Nova seriya. T. 10: Zhyttya i borot'ba henerala "Tarasa Chuprynky" (1907-1950). Dokumenty i materialy* (2007) [Annals of UPA. The new series. T. 10: The life and struggle of General "Taras Chuprynka" (1907-1950). Documents and materials], *Vydavnytstvo "Litopys UPA"*, Kyiv – Toronto; *Roman Shukhevych u dokumentakh radyans'kykh orhaniv derzhavnoyi bezpeky (1940-1950)* (2007) [Roman Shukhevych in the Documents of Soviet State Security (1940-1950)], *PP Serhiychuk M. I.*, Kyiv, Ukraine, Vol. 1-2.
- ¹⁹ Duzhyi, P. (1998), *Roman Shukhevych – polityk, voyin, hromadyanyn* [Roman Shukhevych as a politician, warrior and citizen], *Halyts'ka Vydavnycha Spilka*, Lviv, Ukraine.
- ²⁰ Burnashov, G. (1995), *Operatsiya kodu ne mala. Pro diyal'nist' UPA ta yiyi holovnokomanduvacha R. Shukhevycha* [The Operation nad no code. On activities of UPA and its Commander-in-Chief R. Shukhevych], *Prosvita*, Ivano-Frankivsk, Ukraine; Dashkevych, J. (1995), "Features to political portrait of Roman Shukhevych: an essay", *Ukrayina v mynulomu*. Kyiv – Lviv, Ukraine, vol. 7, pp. 60-66; Isayuk, O. (2015), *Roman Shukhevych* [Roman Shukhevych], *KSD*, Kharkiv, Ukraine; Fihurny, Yu. S. (2011), *Roman Shukhevych – stanovlennya natsional'noho heroya* [Roman Shukhevych: the formation of a national hero], *NNDIUVI*, Kyiv, Ukraine, pp. 4-53; Yakymovych, B. (2007), *Roman Shukhevych – strateh i taktik povstans'koyi viyny* [Roman Shukhevych as the strategist and tactician of the insurgent of war], *Vydavnychyy tsentr LNU im. Ivana Franka* Lviv, Ukraine; Yanevsky, D. B. (2013), *Proekt "Ukrayina". Zhertva UPA. Misiya Romana Shukhevycha* [Project "Ukraine". Victim of UPA. The mission of Roman Shukhevych], *Fakt*, Kharkiv, Ukraine.
- ²¹ Kuk, V. (2005), *Heneral-khorunzhyy Roman Shukhevych. Holovnyy Komandyr Ukrayins'koyi Povstans'koyi Armiyi. Vyd. druhe, dop.* [Major-General Roman Shukhevych. Chief commander of the Ukrainian Insurgent Army], 2nd ed, *TsDVR*, Lviv, Ukraine; Halasa, V. (2005), *Nashe zhyttya i borot'ba* [Our life and struggle], *Vyd-vo "Ms"*, Lviv, Ukraine; Polyuha, L. (2003), *Shlyakhamy spohadiv 1944-1956* [On the way of memories 1944-1956], *Literaturna ahentsiya "Piramida"*, Lviv-Kyiv, Ukraine; Ishchuk, O. and Nikolayeva, N. (2007), "The Memories of Michael Zajac - "Zenko", the bodyguard of Roman Shukhevych of", *Ukrayins'kyi vyzvol'nyy rukh*, vol. 10, pp. 53-90.
- ²² Chaykivsky, B. (2005), "Fama". *Reklamna firma Romana Shukhevycha* ["Fame": the advertising firm of Roman Shukhevych], *Vyd-vo "Ms"*, Lviv, Ukraine.
- ²³ *Orhanizatsiya ukrayins'kykh natsionalistiv i Ukrayins'ka povstans'ka armiya. Fakhovyy vysnovok robochoyi hrupy istorykiv pry Uryadoviy komisiyi z vyvchennya diya'nosti OUN i UPA. 2-e stereotypne vyd.* (2005), [The Organization of Ukrainian Nationalists

and Ukrainian Insurgent Army. The professional conclusion of the working group of historians at the Government Commission on OUN and UPA], 2nd ed, *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine.

²⁴ *Orhanizatsiya ukraïns'kykh natsionalistiv i Ukraïns'ka povstans'ka armiya. Istorychni narysy* (2005), [The Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army. Historical Sketches], *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine.

²⁵ Kentiy, A. (2005), *Zbroynyy chyn Ukraïns'kykh Natsionalistiv 1920-1956: Ist.-arkhivni narysy. T. 1. Vid Ukraïns'koyi Viys'kovoyi Orhanizatsiyi do Orhanizatsiyi Ukraïns'kykh Natsionalistiv 1920-1942*, [Military actions of Ukrainian Nationalists 1920-1956: historical and archival sketches. V. 1. From the Ukrainian Military Organization to the Organization of Ukrainian Nationalists 1920-1942], [b. v.], Kyiv, Ukraine; Kentiy, A. (2008), *Zbroynyy chyn Ukraïns'kykh Natsionalistiv (1920-1956): istoryko-arkhivni narysy. T. 2. Ukraïns'ka povstans'ka armiya ta zbrojne pidpillya Orhanizatsiyi ukraïns'kykh natsionalistiv (1942-1956)*, [Military actions of Ukrainian Nationalists (1920-1956): historical and archival sketches. V. 2. Ukrainian Insurgent Army and the armed underground of the Organization of Ukrainian Nationalists (1942-1956)], [b. v.], Kyiv, Ukraine; Kyrychuk, Yu. (2003), *Ukraïns'kyi natsional'nyy rukh 40-50-kh rokiv XX st.: ideolohiya i praktyka*, [Ukrainian national movement of the 1940-1950: ideology and practices], *Dobra sprava*, Lviv, Ukraine; Patryliak, I. K. (2004), *Viys'kova diyal'nist' OUN (B) u 1940-1942 rokakh; Kyïv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka, In-t istoriyi Ukraïny Nats. akad. nauk Ukraïny*. [Military activity of OUN (B) in 1940-1942], [b. v.], Kyiv, Ukraine; Patryliak, I. K. (2012), *"Vstan' i borys'! Slukhay i vir...": ukraïns'ke natsionalistychne pidpillya ta povstans'kyi rukh (1939-1960 rr.)*, ["Stand up and fight! Listen and believe ...": Ukrainian nationalist underground and the rebel movement (1939-1960 years)], *Chasopys*, Lviv, Ukraine; Rusnachenko, A. M. (2002), *Narod zburenyy: Natsional'no-vyzvol'nyy rukh v Ukraïni y natsional'ni rukhy oporu v Bilorusiyi, Lytvi, Latviyi, Estoniyi u 1940-50-kh rokakh*, [The people is indignant: The national liberation movement in Ukraine and national resistance movements in Belarus, Lithuania, Latvia and Estonia in 1940-50-ies], *Pul'sary*, Kyiv, Ukraine.

²⁶ Duzhyy, P. Op. cit., p. 47.

²⁷ Ibid.

²⁸ Arsenych, P. (2005), *Rid Shukhevychiv*, [The family of the Shukhevych], *Nova Zorya*, Ivano-Frankivsk, Ukraine; Dashkevich, J. (2007). *Shukhevychi. Dashkevych, J. Postati: narysy pro diyachiv istoriyi, polityky, kul'tury. 2-e vyd., vypr. y dopovn*, [The Shukhevychi], 2nd ed, *L'vivs'ke viddilennya IUAD im. M. S. Hrushevs'koho NANU / Literaturna ahentsiya "Piramida"*, Lviv, Ukraine, pp. 735-747.

²⁹ Sova, A. (2007), *Roman Shukhevych – plastun. Yunats'ki ta molodi roky Holovnoho Komandyra Ukraïns'koyi Povstans'koyi Armiyi* [Roman Shukhevych as a scout. The child and youth years of the Commander in chief of the Ukrainian Insurgent Army], [b. v.], Kyiv-Lviv-Ivano-Frankivsk, p. 25.

³⁰ Posivnych, M. (2007), *Neskorenny komandyr* [The invincible commander], *Vyd-vo "Litopys UPA"*, Toronto-Lviv: p. 3.

³¹ Patrylyak, I. K. (2004), *Viys'kova diyal'nist' OUN (B) u 1940-1942 rokakh...* [Military activity OUN (B) in the years 1940-1942...], pp. 321-364.

³² Patrylyak, I. (2013), "Ukrainian-Polish conflict during the Second World War: an attempt of generalization", *Mandrivets'*, vol. 4, p. 52.

³³ Bondarenko, H. B. Op. cit., p. 18.

³⁴ Ibid., 20.

³⁵ Serhiychuk, V. (2007), "Prometheus of the Ukrainian rise", *Roman Shukhevych u dokumentakh radyans'kykh orhaniv derzhavnoyi bezpeky...* T. 2, pp. 12-18; Vyedenyeyev, D. V. and Bystrukhin, G. S. (2006), *"Povstans'ka rozvidka diye tochno y vidvazhno..."*. *Dokumental'na spadshchyna pidrozdiliv spetsial'noho pryznachennya Orhanizatsiyi ukraïns'kykh natsionalistiv ta Ukraïns'koyi povstans'koyi armiyi. 1940-1950-i roky*, ["The rebel intelligence operates precisely and courageously ...". The documentary heritage of special units of the Organization Ukrainian nationalists and the Ukrainian Insurgent Army. 1940-1950 years], *K.I.S.*, Kyiv, Ukraine, pp. 108-118.

³⁶ Vyatrovych, V. (2007), "The Place of burial of the Commander-in-Chief of UPA Roman Shukhevych as an object of public discussions", *Ukraïns'kyi vyzvol'nyy rukh*, vol. 10, pp. 323-337.